

УДК 378:7.05

Лілія Полудень

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАГІСТРА ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА

Стаття присвячена проблемі формування професійної компетентності магістра образотворчого мистецтва в умовах університетської освіти. Обґрунтовано вивчення дисциплін «Рисунок» та «Живопис», які виступають не тільки важливою складовою спеціальної художньої підготовки майбутніх фахівців, а й спрямовані на вдосконалення практичних художніх умінь і навичок, необхідних для майбутньої професійної діяльності.

Ключові слова: професійна компетентність, майстерність, магістр образотворчого мистецтва, умови університетської освіти, художня підготовка, образотворче мистецтво, рисунок, живопис.

Статья посвящена проблеме формирования профессиональной компетентности магистра изобразительного искусства в условиях университетского образования. Обоснованно изучения дисциплин «Рисунок» и «Живопись», которые выступают не только важной составляющей специальной художественной подготовки будущих специалистов, но и направлены на совершенствование практических художественных умений и навыков, необходимых для будущей профессиональной деятельности. Основной метод творческого обучения – взаимодействие преподавателя со студентами с целью передачи им мастерства, профессионального творческого опыта.

Ключевые слова: профессиональная компетентность, мастерство, магистр изобразительного искусства, условия университетского образования, художественная подготовка, изобразительное искусство, рисунок, живопись.

The article is devoted to the problem of formation of professional competence of master degree students' of fine art in the conditions of university education. It is substantiated the study of such disciplines as: «Drawing» and «Painting», which come forward not only the important constituent of the special artistic training of future specialists but also directed on perfection of practical artistic abilities and skills, necessary for future professional activity. The basic method of creative learning and education – individual teacher interaction with students to transfer their skills and professional creative experience. In the study of methods and techniques of drawing and painting, the future masters of fine art looking for new expressive means of artistic language,

striving for creative exploration of reality that shapes they mostly such abilities as originality, a departure from the pattern, creative mindset.

Key words: *professional competence, skill, master degree student of fine art, university education, artistic training, art, drawing, painting.*

Пріоритетність принципів демократизації, спрямованої на гуманізацію освітнього простору, що зазначені у Національній доктрині розвитку освіти України у 21 столітті, зумовлює пошук нових педагогічних технологій для сучасної системи професійної підготовки фахівців.

Практика засвідчує відсутність таких самодостатніх досліджень, у яких було б представлено формування знань та розвиток професійно значущих умінь і навичок студентів у процесі вивчення образотворчого мистецтва – саме як основи формування професійної компетентності магістрів образотворчого мистецтва в умовах університетської освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з окремих аспектів теорії і методики художньої підготовки, естетичного виховання і художньої освіти здійснені – Г. Бідою, В. Бутенко, І. Зязюном, А. Комаровою, О. Кузьмінім, М. Лещенко, Л. Масол, Я. Пономарьовим, Н. Ростовцевим, О. Рудницькою, А. Унковським, Г. Шегалевим, в яких розкривається роль мистецтва в художньому розвитку особистості майбутнього фахівця.

Проблемі розвитку художньої освіти та дизайну присвячено дисертаційні дослідження Є. Антоновича, Г. Гребенюка, В. Даниленка, М. Пічура, В. Прусака, В. Томашевського, О. Фурси та ін.

Метою статті є розкриття проблеми формування професійної компетентності магістра образотворчого мистецтва в умовах університетської освіти.

Освітньо-професійний рівень випускника мистецького факультету університету визначається системою вимог до професійних якостей майбутнього магістра образотворчого мистецтва. Такими професійними якостями випускника повинні бути: професійне художньо-дизайнерське мислення; професійна спостережливість; оперативна творча пам'ять; кмітливість; гнучкість, рішучість, оригінальність, ясність думки та розвинуте мислення. Модель процесу пізнання-навчання повинна бути спрямована на розвиток наступних інтелектуальних властивостей: довгострокову художню пам'ять, системність, логічність і довідність думки, її глибину, широту; самостійність, критичність мислення в творчій професійній діяльності.

Готовність до професійної діяльності залежить від рівня володіння технічними прийомами зображення, володіння методами майстерності, вільного використання засобів виражальної мови образотворчого мистецтва, знань процесу й закономірностей мистецької діяльності. Концептуальна ідея такого підходу зумовлюється положенням про те, що формування професіоналізму неможливо без ремесла, яке забезпечує свободу у вираженні творчого задуму (художнього, методичного, дизайнерського) [2, с. 47].

На заняттях образотворчого мистецтва, формуються загальні професійно-значимі знання, навички й уміння. Значну увагу необхідно приділити формуванню загальних художньо-дизайнерських знань випускника, що забезпечують уміння планувати, здійснювати процес управління своєю діяльністю і проводити корекцію та регуляцію системи взаємовпливів.

Процес навчання образотворчому мистецтву за програмою дозволяє здійснювати дидактичну підготовку майбутніх магістрів в тому разі, коли студенти будуть спрямовані викладачами на оволодіння досвідом передачі та обміну діяльністю, адекватну змісту викладання програмного матеріалу.

Всебічне професійне вивчення образотворчого мистецтва є важливим завданням навчання в процесі художньої підготовки студентів.

Образотворча грамота є основою всіх видів пластичних мистецтв і навчання цій грамоті – першочергова проблема підготовки магістра образотворчого мистецтва.

Придбання найбільш значних, глибоких професійних знань і образотворчої грамоти повинно здійснюватися на заняттях академічним навчальним рисунком, живописом та композицією при вивченні зображальних, образно-виражальних засобів, основних положень та закономірностей.

Значна роль у формуванні образотворчої грамоти відводиться комплексному підходу. Система графічної підготовки повинна охоплювати всі дисципліни художнього циклу, які включають елементи багатопланового навчання студентів образотворчій грамоті. Такими дисциплінами, що розглядають питання системної образотворчої підготовки є рисунок, живопис, історія мистецтв, пластична анатомія, композиція, художньо-прикладна графіка, моделювання, декоративно-прикладне мистецтво, методика образотворчого мистецтва, дизайн та інші предмети за навчальним планом кожної спеціальності. Встановлення міжпредметних зв'язків на будь-якому етапі навчання студентів образотворчій грамоті дозволяє вільно, ефективно і якісно реалізувати принцип комплексності, системності на заняттях з дисциплін художнього циклу [2, с. 47].

Принцип системності фахової підготовки на заняттях з дисциплін художнього циклу, в тому числі на заняттях рисунку та живопису, повинен реалізовуватися через філософське усвідомлення освітньо-професійних проблем, дизайнерських процесів та результатів художньої творчості в області пластичних мистецтв.

Художній розвиток особистості майбутнього фахівця з образотворчого мистецтва визначається змістом образотворчого та декоративно-ужиткового мистецтва, який ґрунтується на досвіді, традиціях минулого, сучасних ідеях естетичного вираження просторових форм, необхідних для успішної еволюції мистецької творчості, а також динамічними змінами вимог дизайн-виробництва до професійної компетентності фахівців [5, с. 54]. Вивчення комплексу образотворчих дисциплін, зокрема таких,

як: рисунок, живопис, графіка, скульптура, композиція, кольорознавство, історія мистецтв тощо забезпечує високий рівень розвитку образного мислення, творчих якостей особистості майбутнього магістра образотворчого мистецтва.

Всебічне професійне вивчення образотворчого мистецтва починається з рисунку. Це той фундамент, базова основа, на котрих будується весь процес навчання на мистецькій спеціальності. Науково обґрунтовані принципи побудови форми в навчальному рисунку, методична закономірність та взаємозв'язок логічно поставлених завдань і вимог до них сприяють творчому розвитку здібностей студента в обраній ним професії.

Рисунку, одному з профілюючих предметів на мистецьких спеціальностях, надається велике значення, оскільки він є основою вивчення всіх образотворчих дисциплін. Як самостійний вид мистецтва, рисунок є образною формою пізнання й усвідомлення дійсності, емоційно діючи на людину, він розвиває її інтелект, формує почуття, вчить бачити і пізнавати світ [4, с. 114].

Навчання і якісна підготовка майбутніх магістрів образотворчого мистецтва значною мірою залежать від того, наскільки глибоко останні опановують знання і навички побудови форми, творення образу, багатство графічних засобів. Звертаючись, безпосередньо, до завдань з рисунку, художньої школи, де майбутні магістри повинні оволодіти «вищим рисувальним знанням», зокрема, побудова і психологія форми, розвиток образного мислення в процесі навчання, опановування особливостей рисунку як самостійного виду мистецтва.

Сам процес формування магістра образотворчого мистецтва проходить у тісному взаємозв'язку з засвоєнням теоретичних знань в галузі закономірностей сприйняття природи, передачі на площині зображуваних предметів і явищ природи. Процес викладання рисунку зумовлений вихованням і розвитком у магістрів образотворчого мистецтва бачення будови форми, що є результатом уважного спостереження і роздумом, пізнанням предмета з усіма його властивостями. Митець прагне до правдивого відображення баченого, до передачі засобами рисунку найбільш характерних і суттєвих явищ.

Образотворче мистецтво не терпить сліпого копіювання предметів і життєвих явищ, бездушного опрацювання форми, що призводить до натуралістичної передачі дійсності. Використовуючи знання, вміння і практичні навички, графічні можливості рисунку, художник може перетворити форму в засіб образної характеристики предметів і явищ природи. Теоретичне обґрунтування образотворчого процесу, яке опирається на досвід видатних майстрів, підвищує рівень професійної підготовки магістрів образотворчого мистецтва. Практична робота з природи, глибоке вивчення будови форми, оволодіння культурою рисунку можуть дати

хороший результат у процесі навчання. Засвоєння закономірностей мистецтва рисунку, вивчення методів, форм, засобів образного вираження дають можливість відображати у своїх творах навколишній світ [4, с. 55].

Свідомість вивчення рисунку проявляється у ставленні до природи, у виявленні найбільш характерного та образного в навколишньому світі. Опануванням образотворчої грамоти досягається і вирішення творчих завдань, оскільки це і є кінцевою метою всього навчального процесу. Фахівець образотворчого мистецтва завжди вишукує найбільш виразне відтворення образу, який народжується в його уяві і володіє конкретними матеріальними формами. Втілюючи свій задум, митець звертається до тих властивостей явищ, предметів, котрі він сприймає візуально. Тому тільки за умови вірно відображеного предметного світу природи можна викликати певні почуття, асоціативне мислення, естетичні переживання у глядача.

Рисунок – самостійний вид мистецтва з великими традиціями і довгою історією. Зміст рисунку полягає у відображенні дійсності художніми засобами. Майстри рисунку всіх епох і шкіл вважали його основою і джерелом своєї творчості. Окремі художники і цілі мистецькі школи залишили безцінну художню спадщину. Рисунки, виконані в різноманітній техніці, донесли до нас живу історію далеких віків і багатьох народів [4, с. 10].

Магістр образотворчого мистецтва повинен завжди шукати найбільш виразне вирішення свого задуму. Образи, які виникають в його уяві, мають об'єктивне походження, народжені зоровими властивостями реальності і володіють конкретними формами. Втілюючи свій задум, митець звертається до тих властивостей предметів і явищ, які він сприймає зорово. Тільки за наявності зорової достовірності можна виразити свої думки та емоції і, творчо їх інтерпретуючи, викликати відповідні естетичні переживання у глядача, асоціативні уявлення якого пов'язані з предметним і духовним світом.

Враховуючи проблеми у процесі сучасного навчання, варто зауважити, що проходить чітка диференціація окремих видів образотворчого мистецтва, утверджується вузька спеціалізація. Виникнення різних видів образотворчого мистецтва і відродження авангарду зумовили нові тенденції і сформували нові погляди на стан рисунку та живопису, на їх роль у мистецькій освіті, напрям його розвитку, зокрема, у підготовці магістрів образотворчого мистецтва.

Професійне опанування майстерності рисунка здійснюється в практичній діяльності студентів на заняттях з дисципліни «Рисунок». Тому практичні заняття з цієї дисципліни пов'язані з виконанням конкретних навчальних завдань, оскільки вони сприяють набуттю майбутніми магістрами образотворчого мистецтва професійної компетентності. Процес художньо-практичної підготовки супроводжується тривалими постановками, під час роботи над якими студент розв'язує ряд завдань, зокрема,

композиційне розташування, пошук організації образотворчих засобів, передача характеру форми, моделювання тоном тощо. З метою вдосконалення способів образотворчої продуктивної діяльності в процесі творчої роботи над довготривалими постановками, необхідно реалізувати технологію продуктивної діяльності за допомогою постановки проблемних завдань у короткотривалих етюдах і зарисовках.

Дисципліна «Живопис», так само як і «Рисунок», є однією з профільюючих у процесі підготовки магістрів образотворчого мистецтва. Опанування цією дисципліною дає змогу студенту оперувати такими категоріями як гармонія, колір, повітряна перспектива, дає простір асоціативно-емоційному сприйняттю навколишнього світу і життя. Результатом вивчення дисципліни «Живопис» є засвоєння та вдосконалення різноманітних художніх технік – акварель, гуаш, олія; вміння виразно komponувати постановку; розуміти кольорово-тональні відношення.

Безперечно, фундаментальною дисципліною для магістрів образотворчого мистецтва в області кольорів є живопис. Тільки він здатний відобразити на площині все багатство колірних і світлових відносин у їхній різноманітній характеристиці по переходах і контрастах. Живопис розвиває те, що ми часто називаємо «оком художника». «Живописець, що вивчає різнобарвність речей природи, тим самим осягає їхні взаємини, визначає знаходження речі у світі – буття речі», – писав у своїй статті «Живопис як ремесло» видатний російський живописець К. С. Петров-Водкін [3, с. 442]. Розуміння значення живопису в розвитку магістра образотворчого мистецтва ще не дає відповіді на питання про те, як повинна бути організована конкретна навчальна робота. Історія мистецьких університетів показує, що кольорові предметні форми пізнаються не тільки в станковому живописі.

Успішна діяльність університетської підготовки магістра образотворчого мистецтва базується на взаємозв'язку всіх дисциплін процесу навчання. Живопис, як і рисунок, – фундаментальна дисципліна, що відповідає й на питання загальнохудожнього розвитку, і на спеціальні питання художнього проектування.

На заняттях по живопису кольори вивчаються в нерозривному зв'язку з реальною формою на конкретних натурних об'єктах або постановках (нежива й жива натура). На початковій стадії основна увага приділяється натурним кольоровим та тональним відносинам, надалі можливо відхилення від натурних кольорів. При цьому з'являється можливість більш вільно й індивідуально використати кольори в роботі, що відкриває шляхи для рішення спеціальних живописних проблем.

Процес вивчення кольорового зображення починається в курсі живопису. Це навчальна дисципліна, що розкриває принципи побудови реалістичного зображення в живописі на площині. Завдання дисципліни навчально-освітні, тобто в основному відбувається пізнання відомих істин,

накопичених попередніми поколіннями художників.

Завдання живопису – не сліпе копіювання. Деталі – далеко не головне в живописі, художника насамперед повинні цікавити колірна маса й форма. Необхідно за величезною кількістю відволікаючих дріб'язків не втратити розуміння злиття кольори з формою, щоб в остаточному підсумку не зруйнувати колірну композицію етюду. Кожна об'ємна форма має свої кольори, кольори форм взаємодіють між собою в просторі, і ця взаємодія має свою ієрархію. Вивчення ієрархії форм у колірному середовищі й закономірностей їхньої взаємодії забезпечує надалі правильну оцінку речей, створених руками людини. Потрібно усвідомити, що академічне навчання – це перші кроки на шляху планомірного й свідомого використання законів природи для створення форм, яких немає в природі [1, с. 48].

Необхідно відзначити, що вивчення навичок академічного живопису – не просто етап становлення для художника. Протягом всього життя погляд на світ у магістра образотворчого мистецтва змінюється так, як змінюється навколишня його дійсність. Уроки живопису дають можливість осмислювати нові колірні відчуття й подання. Час від часу студент повинен ставати старанним учнем природи, якщо не бажає відставати в розвитку, і живописні навички, отримані на початку навчання, будуть служити йому все його творче життя.

З огляду на це, ми зазначаємо, що глибинний процес пізнання життя у своєму всезагальному значенні відбувається певною мірою за рахунок практичної творчої діяльності майбутніх магістрів образотворчого мистецтва, в результаті якої відбувається формування їхньої професійної компетентності. У процесі практичної творчої діяльності фантазія майбутніх митців під впливом візуального і вербального методів впливу прагне до яскраво вираженої наочності, користуючись за цих умов образною мовою. Вона звертається до конкретних порівнянь і уподобань, щоб за допомогою наочних рис і характеристик одного предмету створити певні елементи в іншому.

У контексті проблеми нашого дослідження, актуальною є думка про те, що завдяки практичній творчій діяльності, у процесі якої виявляються, розвивається і формується професійна компетентність, особистість майбутнього магістра образотворчого мистецтва може змінювати дійсність за своїми бажаннями й волею. Враховуючи окреслене вище, ми зазначаємо, що оволодіння спеціальними практичними можливостями образотворчого мистецтва, зокрема, існуючою різноманітністю технік та прийомів образотворчості і вміння використовувати їх у творчій діяльності, безпосередньо пов'язане з розвитком у майбутніх магістрів образотворчого мистецтва професійної компетентності з рисунку та живопису – базових дисциплін образотворчого мистецтва. Під час вивчення методів і технічних прийомів рисунку та живопису, майбутні

магістри образотворчого мистецтва шукають нові виражальні засоби художньої мови, прагнучи до творчого освоєння дійсності, що формує у них переважно такі здібності, як оригінальність, відхід від шаблону, творчий склад мислення та ін.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Живопись: учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений, обучающихся по специальности «Художественное проектирование изделий текстильной и лёгкой промышленности» / [Н. П. Бесчастнов и др.]. – М. : Гуманитар. изд. центр ВЛАДОС, 2007. – 223 с., 32 с. ил. : – (Изобразительное искусство).
2. Кирцер Ю. М. Рисунок и живопись: Учеб. пособие / Ю. М. Карцер – 3-е изд. – М. : Высш. шк., 2000. – 271 с.
3. Масол Л. М. Педагогические идеи А. Г. Рубинштейна: Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 /НИИ педагогики УССР. – К., 1987. – 194 с. – Библиогр.: С. 177–194.
4. Перепадя В. В. Рисунок. Проблеми творчості в навчальному процесі / В. В. Перепадя. – Львів: «Палітра друку», 2003. – 288 с.
5. Фурса О. О. Організаційно-педагогічні засади навчально-виховного процесу у мистецькому коледжі: Автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.04 / Інститут педагогіки і психології професійної освіти АПН України. – К., 2005. – 21 с.